

REFERANDUM, EVREN-ÖZAL YÖNETİMİNİN OYLAMASIDIR

Koray Düzgören'in 1987 Temmuz ayında Milliyet gazetesinde yayınlanan ve Yarın dergisinin 72. sayısında yeniden yayınlanan söyleşi.

12 Eylül hareketinin bir değerlendirmesini yapar mısınız? Türkiye Eylül 1980'ne nasıl geldi? Bu ortamda sol partilerin konumu ve sorumluluğu nedir?

Türkiye 12 Eylül 1980'e kasıtlı, çok hesaplı bir biçimde getirildi. On dokuz ilde sıkıyönetim ilan edilmesine karşın terörizmin gerçekten önlenmesi için çalışılmadı, tersine kışkırtıldı. Silah kaçakçılığı ilgili yetkililerin bilgisi dahilinde aldı yürüdü. Eylemciler el altından silahlandırıldı. (Bu arada hatırlatayım, gazetenizin kendisiyle yaptığı röportajda tescilli MİT ajanı Mahir Kaynak'ın Amerika'nın eylemcilere sağlı sollu silah dağıttığına ilişkin sözleri dikkate değerdi.) Hapishaneler yolgeçen hanına dönüştü. Asker, sivil istihbarat, tüm güvenlik kuvvetleri, sıkıyönetim komutanlıkları terörizm karşısında sanki felce uğramış gibi işlevsizdiler.

Gizli bir iktidar odağı devreye girmiş, resmi iktidar -hükümet- dışlanmış ve etkisizleşmişti.

Basında eleştirilere, yakınmalara yol açan bu kargaşa durumu 11 Eylül'ü 12 Eylül'e bağlayan gece ne sihirdir ne keramet birden değişiverdi. Ve işlemeyen mekanizmalar tıkr tıkr işlemeye başlayarak birbirini ardına operasyonlar ve geniş tutuklamalar yapılmaya koyuldu.

12 Eylül darbesinin daha önceden ABD ve NATO çevrelerince beklendiği ve istendiği 12 Eylül sonrası belgesel yayınlarda açıklandı.

ABD Türkiye'de her şeyden önce "Amerikan dostu, otoriter ve istikrarlı" bir rejim ve iktidar istiyordu.

İçten ise, dış tehlikelerin tekellerin işbirlikçisi tekelci büyük sermaye ve politik temsilci ve ideologları da asker-sivil üst düzey bürokratlar işçi sınıfının sendikal ve politik hareketinden, kitlelerin, aydınlar ve gençliğin politik bilinçlenmesinden tedirgin ve bu durumun tasfiyesine dünden istekliydiler.

12 Eylül öncesi solu üç kalemde ele almak gerekir. "Demokratik sol" CHP, işçi sınıfı partileri ve diğer devrimci sol akımlar ve örgütler.

CHP 1973 seçimleri sırasında ve sonrası dönemde büyük kiteselliğe kavuştu. İktidara geldi, ama hem iktidarda, hem muhalefetteyken kitlelerin verdiği desteği, demokrasiyi güçlendirip geliştirmek yönünde kullanmadı.

Sosyalizmi benimsemiş partilerden üçü -ikisi legal TİP ile TSİP, biri de illegal TKP- devrimci yolun mutlaka silahlı mücadele yolu demek olmadığı ve verili durumun devrimin nesnel ve öznel koşullarından uzak bulunduğu görüşündeydiler. Bunlar diyalog, güç ve işbirliğinden yanaydılar, ama bu yöndeki politikaları, gereğince tutarlı değildi ve denemeleri zayıf ve sonuçsuz kaldı.

Esas itibarıyla kitle tabanı öğrenci ve gençlik kesiminde oluşan, devrim yolu ola-

rak silahlı eylemi seçen örgütlerin belli başlıları büyük maddi ve politik destek gören faşist terör örgütlerine karşı kendilerini ve kolluk kuvvetlerinin aczi karşısında kimi kent semtlerini korumak durumunda kaldılar.

Bütününde sol hareket bir platform üzerinde anlaşarak bir demokrasi cephesi oluşturamadı; demokrasiyi korumaya yönelik etkin ortak bir mücadele yürütemedi. Birliktelik içinde güçlü ortak bir mücadele örgütlendirilip yürütülebilse, kitleler demokrasi mücadelesi içine çekilebilseydi 12 Eylül olmayabilirdi; olsaydı bile, sol güçler sorumlu davranmış, görevlerini yapmış olurlardı; verilen mücadele demokrasi lehine güçlü bir birikim bırakırdı.

Eylül 1980'den bu yana 7 yıl geçti, bu zaman içinde Türkiye'nin geldiği nokta nedir? Sol hareketin durumu ne olmuştur?

12 Eylül'den sonra, az önce belirttiğim rejim modelinin gerçekleştirilmesine girişildi. 1983 genel seçimlerine kadar süren dönemde çıkarılan yasalar ve alınan kararlarla rejimin temelleri atıldı, iskeleti kuruldu.

Bu bağlam içinde sol hareketin yeri ve tutumu önemlidir. Sol hareketin kendi içinde toparlanması, eylem ve güç birliği temelinde bütünselleşmesi daha geniş yelpazedeki güçlerin de demokrasi cephesi etrafında toparlanmasını olumlu yönde etkileyecektir. Akım ve örgütler sırasında politik çizgi farkları oldukça ayrışma, ve tartışmalar olması da doğaldır. Doğal olmayan, ayrışan akım ve örgütlerin birbirine düşmesi, solun iç çekişmelere saplanması yüzünden demokrasi için ortak mücadelenin gerçekleşmemesi veya zayıflamasıdır.

Hesapça, biri sağ, biri de sözde sol iki güdümlü parti ve bunların genel seçime katılıp sağın iktidar, sözde solun da muhalefet olmasıyla modele uygun çoğulcu parlamenter demokrasi gerçekleştirilecekti. Yapılan hesap politik çarşıya uymadı. Partileşme izni çıkar çıkmaz on taneden fazla parti ardı ardına kuruluverdi. Bunlar baskı ve yasaklamalarla kontrol altına alınabiliyorsa de, arkasından ABD'nin, IMF'nin, dış ve iç büyük tekellerin desteği olan ANAP'ın seçimlere girmesi ve kazanması engellenemedi. Ondandı sonra, güdümlü iki partinin akibeti ne oldu, parlamentonun bileşimi nasıl değişti anlatmaya gerek yok, biliniyor, önemli olan, daha ilk adımdan devlet ve toplum yönetiminin emir ve komuta ile, baskı ve yasaklarla yürütülemediğinin açığa çıkmasıydı.

Bu açığa çıkış artarak sürüyor. Toplum, kendisi için ölçü üzerine biçimlendirilip hazırlanmış demirden korseyi zorluyor, orasından burasından kırmaya koyuluyor ve bir ölçüde başarıyor da. Bütün düzenleme, bastırma ve politikadan uzak tutma çabalarına ve önlemlerine karşın, Türkiye'de azımsanmayacak demokratik toplumsal bir birikim, henüz eylem düzeyine çıkmamış demokratik bir potansiyel var. Kitleler de 12 Eylül'den sonraki ilk yılların sinmişliğinden politikaya ilgisizlikten sıyrılıyorlar; onlara günlük geçim derdiyle uğraşmaktan göz açtırmayan, dayanılmaz ekonomik durumun politika ile, demokrasi ile ilişkili olduğunu kavramaya başlıyorlar ve hareketleniyorlar. Demokratik hak ve özgürlüklerin bunca kısıtlanmış olduğu ve kısıtlandığı kadarıyla uygulamaya geçildiğinde de ağır baskılara uğranıldığı halde işçilerin gerçekleştirdikleri yürüyüş, miting ve grevler, henüz mücadele deneyimi kazanmamış gencecik öğrencilerin binbir zorluğu aşarak kurdukları derneklerini korumak için giriştikleri direniş bunun önemli ilk belirtileridir. İnsan Hakları

Derneği ile Nükleer Savaşın Önlenmesi İçin Hekimler Derneği'nin oluşturulması da aynı nitelikte olaylardır. Basın ise bugün daha eleştirci, daha canlı. Dokunulmasına müsaade edilmeyeceğine kefil olunan Anayasa'ya dokunulmaya başlandı ve Anayasa'nın tümüyle değiştirilmesi tartışma gündemine girdi.

Bugün için sosyal demokrasi ve onun ötesindeki sol ayrışması ve bu ikincinin içindeki devrim yoluna ilişkin ayrışma -aralarında diyalog ve olumlu bir ilişki kurulmadan- sürüyor. Bununla beraber, diyalog ve birliktelikten yana gelişmeler de var. Altı partinin oluşturduğu sol birlik ve TİP ile TKP'nin birleşme yönündeki verimli çalışmaları bu anlayışla atılmış önemli adımlardır. 12 Eylül öncesinden farklı olarak diyebiliriz ki, bugün sol kanatta birlik ve birlikteliğe ve demokrasi mücadelesine önem ve öncelik verme eğilimleri güçleniyor.

Türkiye'de solun geleceği nedir? Son zamanlarda ortaya çıkan partileşme hareketleri ve yurt dışındaki çalışmalar hakkında ne diyorsunuz? TİP'in TKP ile giriştiği söylenen birlik çalışmaları hangi aşamada?

Son zamanlarda ortaya çıkan sosyalist partileşme hareketlerine gelince, bunları bir sonuca varacak gibi görmüyorum. Varsalar bile, kurulacak parti veya partilerin politik bir ağırlığı olacağını sanmıyorum. Pratikte gerçekleştirilmiş yaşayan sosyalizme düşmanlık hisleriyle hareket ederek gerçekten sosyalist olunmaz, bir yere varılamaz. Yurtdışındaki çalışmalarımız diyalog ve işbirliğini geliştirmek, TKP ile birleşmeyi gerçekleştirmek, göçmen işçilerin sorunları ile ilgilenmek, haklarını savunmak, Türkiye demokrasi güçleri ile dayanışma konuları üzerinde yoğunlaşıyor. TKP ile birlik çalışmaları artık son aşamasına geldi ve birliğin gerçekleşebileceği kesin anlaşıldı. Birlik bizim açımızdan 8 yıla yakın bir zaman önce alınan bir kararın yaşama geçirilmesi olacaktır.

Birlik görüşmeleri yıllar boyu sürdü. Sonradan sorunlar çıkmasını olabildiğince önlemek için her şeyi derinlemesine görüştük. Tüzük ve program çalışmalarını yaptık. Türkiye işçi sınıfının politik tarihinin değerlendirilmesi üzerinde durduk. İki partinin birleşik tek bir partiye dönüşmesi işçi sınıfımızın politik hareketinde çok önemli bir menzile olacaktır.

Türkiye'nin önümüzdeki dönem muhtemel siyasi gelişmeleri ne olabilir, sosyal demokrasinin durumunu nasıl görüyorsunuz?

Bugünkü koşullarda yer alan gelişmeler, daha bir müddet aynı çizgide sürebilir. Çünkü sözünü ettiğim, demokrasiden yana güçlerin iş ve eylem birliği ederek ortak ve/veya paralel mücadele vermeleri uzun soluklu, uzun vadeli çaba isteyen bir iştir; bugünden yarına hemen gerçekleşebilecek değildir. Bugün için ihtimaller şöyle sıralanabilir:

- ANAP'ın referandumdan "hayır" çıkartmaya elinden geldiğince asılacağı açıkça görülmektedir ve Özal, erken seçim konusunda referandumdan sonra karar vereceğini tekrarlamakta, "İktidar ne zaman kendini iyi hissederse o zaman seçime gider" demektedir. Bundan anlıyoruz ki, referandum "hayır"la sonuçlanırsa, Özal'ın erken seçime gitmesi ihtimali kuvvetli, hatta başka hesaplar da dikkate alınırsa, kesindir denilebilir.

Söz referanduma gelmişken, bu konudaki görüşümü de belirtmek isterim. Oyların çoğunluğunun evet çıkması için aktif bir kampanya yürütülmelidir. Muhalefet

saflarında “yasakların kalkması bizim partinin yararına olmaz” gibi küçük hesaplara düşülmemelidir. Bu oyunda çok daha önemli değerler söz konusudur. Birincisi, temel demokratik hak ve özgürlüklerin kullanılıp kullanılmaması oylamaya konulamaz. Oylamayla engellenemez. Bu hak ve özgürlükler ayırım gözetmeden herkese tanınmak zorundadır. İkincisi, bu referandumun oylaması, aslında Evren-Özal yönetiminin politikasının oylanmasıdır. Büyük çoğunluğun bu yönetim ve politikayı reddettiği olgusu, yasakların kalkmasına evet oylarıyla açığa çıkmalıdır.

ANAP seçimleri kazanırsa bu, ciddi bir başka alternatif göremediğinden seçmenin ona “kerhen” oy verdiği olmaktadır. Hukuken beş yıl daha halkın ensesinde boza pişirebilir durumda olacaktır. Ama şu var ki, bütçe açıkları, iç ve dış ağır borçlanmalar, belli bir sınırı bir türlü aşmayan, hatta gerileyen ihracat, giderek büyüyen dış ticaret açıkları, azalan döviz girdileri, sözü edilip, bir türlü düşürülemeyen enflasyon ile devleti ve ekonomiyi iflasa sürükleyen, geniş kitleleri geçim sıkıntısı ile bunaltıp perişan eden, sürekli yoksullaştıran işsizliğe çare bulmaya teşebbüs bile etmeyen Özal politikası fiilen beş yıl daha devam eder mi, edebilir mi, o başka sorun. Kanımca edemez; şayet ederse felakettir.

- DYP'nin seçimleri kazanmak ihtimali vardır. Ama bu iktidar -başına Demirel geçse bile- ANAP'a gerçek bir alternatif olamaz. İzlenecek ekonomik politika Özal'ın kemerleri sıkma ve sıkı para politikalarının bir ölçüde -özellikle köylüyü gözeterek- yumuşatılmış bir biçimi olacaktır. Esaslar değişmeyecektir. Çünkü IMF reçetelerinden, kontrolünden kurtulunamayacaktır. 12 Eylül'ü hazırlamış olan dış ve iç güç odakları, ekonomik politikanın esaslarının değiştirilmesine müsaade etmeyecek, Demirel ve DYP de buna karşı koymak isteğinde olmayacaktır. Demokratik hak ve özgürlüklerden kısıtlamaların kalkıp kalkmayacağı konusu da tartışmaya açıktır. Siyasilere konulmuş yasakların kalkması için yoğun çaba harcayan Demirel ve DYP, işçilere, sendikalara, derneklere konulmuş yasaklardan, genelinde demokratik özgürlüklere getirilmiş kısıtlamalardan söz etmemekte, büyük sermaye çevrelerini karşılıklarına almama konusunda dikkatli davranmaktadırlar. Sırası geldiğinde Demirel, “O kısıtlamaları da başkaları kaldırsın” diyebilmektedir.

Bununla beraber, DYP'nin seçimi kazanması olumlu yönde bir değişiklik olur. 12 Eylül rejimi ile özdeşleşmiş olan ANAP'ın yenilgisi yalnız onun değil, rejimin de yenilgisi olacaktır. Toplum için kazanç, ANAP'ın gidişidir. Bugünkü koşullarda demokrasi yönünde atılacak hiçbir adım, boyutu ne olursa olsun, küçümsenmemelidir.

- Sosyal demokrat bir iktidar, tutarlı ve geçerli bir program uyarınca kitle gücünü demokrasiyi geliştirme yönünde beceriyle kullanabilirse, DYP'den daha iyi bir demokrasi oluşturabilir. Seçimler 1988'de yapılırsa ve SHP o zamana kadar örgütsel ve politik olarak toparlanmayı başarır, seçmene güven verebilirse seçimi kazanma şansı olur. Hele SHP ile DSP birleşebilse iktidar olma şansı tabii ki daha da artar. Sosyal demokrasiye ilişkin olarak belirttiğim bu olumlu ihtimaller, gerçekleşecek gibi görünmüyor, ikiye bölünmüş olmaları ve daha kötüsü, aralarında diyalog ve iyi ilişkiler oluşmaması, bütününde sosyal demokrat hareketi zayıflatıcı bir etmen, ikisinin de iç örgütsel sorunları var. SHP'nin uzun zamandır bir program ve bir tüzük ortaya çıkarmaması ve davranış çizgisindeki kimi çekingenlik ve belirsizlik-

ler partinin politik kimliğinin açıklığa kavuşmamasına neden olmuş, partiye tam bir güven oluşmamıştır. Dilerim, İnönü'nün, "SHP bu kurultayı ile yeni atılımlara başlayacaktır" sözü doğru çıksın, doğru çıksın da, SHP seçimlere çok daha hazırlıklı girsin.

- Kanımca seçim sonuçlarına ilişkin en büyük ihtimal, hiçbir partinin parlamentoda çoğunluğu elde edememesidir. O zaman ANAP'la DYP istemeseler de koalisyona zorlanacaklardır. Bu durumda DYP, ANAP'la işbirliğini reddettiği şeklindeki beyanlarına sadık kalarak, ANAP'la koalisyonu reddetmeli, gerçekten demokrasiden yana olan muhalefet partisi veya partileriyle işbirliği ederek koalisyona girmelidir.

Sovyetler Birliği'nde Gorbaçov'un işbaşına gelmesiyle ortaya çıkan "açıklık" ve "yeniden yapılaşma" politikasının, dünya siyasetine ve Türkiye'ye etkileri ne olabilir?"

SBKP Genel Sekreteri Mihail Gorbaçov'un -daha doğrusu Gorbaçov liderliğinde SBKP yönetiminin- "açıklık" politikasının dünya siyasetinde ve Türkiye'deki etkisi, Sovyetler Birliği'ne ilişkin önyargıları azaltma, genelinde anti-sovyetizmi hafifletip daha gerçekçi tutum ve yaklaşımlara yol açma doğrultusundadır. Ayrıca, tutarlı ve ısrarlı bir biçimde yürütülen açıklık politikası, uluslararası alanda muhatapları da aynı biçimde davranmaya az çok zorlar.

Gorbaçov'un barışı korumak amacıyla yaptığı kararlı ve akla yakın girişimleri ise şimdiden sonuç verme yolundadır. Cenevre görüşmelerinde ilk defa havanda su dövmekten çıkıp ciddi müzakere yapılabilmektedir. Avrupa'daki orta ve kısa menzilli füzelerin sıfırlanması ve böylece Avrupa'nın bu nükleer silahlardan arındırılması artık gerçeklik kazanma noktasına gelmiş görünüyor. Bilindiği gibi, sonbahara kadar bu konuda bir anlaşma imzalanması beklenmektedir. Orta ve kısa menzilli füzelerden sonra konvansiyonel silahlarda da karşılıklı indirimler ve kimyasal silahların tasfiyesi konularının ele alınacağı hemen hemen kesindir.

Bu girişimler ve sonuçları bütün dünyayı ve bu arada Türkiye'yi elbette rahatlatacaktır; çünkü böylece, barışı ve genelinde uluslararası ilişkileri "dehşet dengesi" yerine silahsızlanma ve karşılıklı güven dengesi üzerine oturtmanın, sorunlara silah gücüyle çözüm aramaktan vazgeçip politik çözümler arayıp bulmanın uygulamada ilk adımları atılmış olacaktır.

Sovyetler Birliği'nin iç durumuna ilişkin olarak yürütülen, bilimsel ve teknik devrim, temelinde ekonomik ve sosyal gelişmeyi hızlandırma ve sosyalist demokrasiyi derinleştirme politikası da dolaylı olarak dünya siyasetini etkileyecektir. Bu politikanın uygulanmasıyla alınacak sonuçlar, dünya barış hareketi, ulusal toplumsal kurtuluş hareket ve devrimleri, genelinde toplumsal ilerleme için politik ve moral büyük bir destek oluşturacaktır."

Türkiye'nin geleceğine ilişkin görüşleriniz nasıl?

Türkiye'nin geleceğine ilişkin hiç karamsar değilim. Toplumsal evrimde daha ileri bir aşamayı oluşturan sosyalizmin Türkiye ve diğer bütün toplumlar için er geç kaçınılmazlığına inancım tamdır. Toplumsal ilerlemede duraklama, hatta gerileme dönemleri olabilir -görölmüştür de- ama temel çizgi hep ileriye doğrudur, ülkenin verili sorunları ve çözüm yolları yüz elli yılı aşkın teori ve pratik birikimin ve öz-

gün, somut koşulların ışığı altında saptanmalı ve gereklerinin yerine getirilmesine zaman kaybetmeden girişilmelidir.

Genel ve temel sorun, sosyalizme nasıl yaklaşılacağı sorunudur. Türkiye sosyalist devrime ve sosyalizme demokrasiyi gerçekleştirerek ve sürekli geliştirerek yaklaşacak ve sosyalizmde demokrasi daha derinleşecektir. Bu perspektifin gerçekleştirilmesi uzun soluklu, gerçekçi, akılcı, ısrarlı bir mücadele ister.

Yarın, Sayı 72, Ağustos 1987